

बॉर्न इन द गारबेज

सावन गिरीधर धर्मपुरीवार

अनुक्रम

मेजवानी	१४
मोलकरीण	२३
वेटिंग फॉर व्हॅलेन्टाईन	३५
सेमिनार	४१
एकोणतीस मार्च	५१
बायोग्राफी	५६
जाई जुईनी गच्च भरलं आकाश	६३
सवारी	७४
बॉर्न इन द गारबेज	८३

SRUJAN
...Art at Heart

आशीर्वाद

कथा माझा आवडीचा प्रकार आहे. कितीतरी वर्षांपासून मी नाना प्रकारच्या कथा आवडीने वाचीत आलो आहे. आजही मी कथा वाचीत असतो. एवढ्या म्हातारपणातही मी कथा नुसत्या वाचीतच नाही तर माझ्या वेगाने लिहीतही असतो. म्हणूनच कथालेखकांना मी सहप्रवासी मानतो, सावन गिरीधर धर्मपुरीवार हे माझे असेच सहप्रवासी आहेत. त्यांच्या 'बॉर्न इन द गारबेज' या कथासंग्रहाचे मी म्हणूनच स्वागत करतो. माझ्याप्रमाणे तेही कॉलेजात इंग्रजी शिकवितात हेही एक त्यांच्याकडे लक्ष जाण्याचे, असण्याचे एक कारण आहेच. कारण त्यांच्या विषयीच्या माझ्या आणि इतर वाचकांच्या अपेक्षा या गोष्टीशीही संबंधित आहेत. या एका कारणामुळे त्यांच्या लिखाणावर काही परिणाम झाला काय, व्हावा काय हाही विचार अप्रस्तुत ठरणार नाही. उदाहरणार्थ एका कथेचे आणि संग्रहाचे नाव 'बॉर्न इन द गारबेज' याशिवाय 'वेटींग फॉर व्हॅलेन्टाईन', 'सेमिनार', 'बायोग्राफी' ही नावे आहेतच. मी असे केलेले नाही. धर्मपुरीवारांनी तसे केलेले आहे. माझा त्यावर आक्षेप नाही, मी फक्त एक वेगळेपण नोंदवीत आहे.

धर्मपुरीवार यांच्या कथांविषयी नेमके काय म्हणता येईल? बरेच काही म्हणता येईल आणि बरेच काही म्हणता येणारही नाही असे छेद देणारे मत मी चुकीने नोंदवीत नाही. मी फक्त वस्तुस्थिती सांगत आहे. त्याचे कारण असे की, त्यांच्या कथा प्रामुख्यानेच नव्हे तर सर्वस्वी वस्तुनिष्ठ आहेत. ही वस्तुनिष्ठता कोणत्या प्रकारची आहे एवढेच तूर्तास वाचक म्हणून आपण पाहू शकतो. ही वस्तुनिष्ठता तीन प्रकारची आहे. म्हणजे असे की, कोणत्या तरी एका प्रकारापुरती ती सीमित राहिली नाही. या वास्तवात तरुण-तरुणी आहेत, वयस्क स्त्री आहे, टारगट तरुण आहेत, तारुण्य-सुलभ भावनेवर हेलकावणारे तरुण आहेत, नव्या जमान्यातील तरुण-तरुणी म्हणजे लैंगिक बाबतीत जुन्या मर्यादा न पाळणाऱ्या, त्यांना बगल देणाऱ्या तरुणी आहेत. वस्तुनिष्ठतेचा हा एक प्रकार झाला. यात भावनेला स्थान नसते. दुसरी वस्तुनिष्ठता भावनिक असते, जशी ती 'मोलकरीण' किंवा 'एकोणतीस मार्च' या कथात आहे. तिसरी वस्तुनिष्ठता कोरडी असते, फार तर तिला उपरोध उपहासाची किनार असते जशी ती 'सेमिनार' वा 'सवारी' कथेत आहे. सर्वात उत्तम उपरोध आणि एक

'सृजन'ला भेट म्हणजे... ज्ञान आणि मनोरंजन ह्याची हमीच.... भेट द्या....

www.esrujan.com

प्रकारची दाहकता आहे ती 'मेजवानी' या कथेत.

सावन धर्मपुरीवारांनी अमक्याच दिशेने जावे असे मी सांगणार नाही. त्यांनी निवडलेली वाट योग्य आहे, ती त्यांच्या मनोधर्माशी जुळणारी आहे, ती त्यांच्या आसमंतातूनच निर्माण झालेली आहे. हे गुण आणि सामर्थ्य अगदी स्पष्ट आणि ठाशीव आहे. कोणताही साहित्यप्रकार श्रेष्ठ नसतो व गौण नसतो हे इंग्रजी साहित्याचे अभ्यासक म्हणून ते जाणतातच. ही जाणीव सतत जागृत ठेवून मने घडविण्याचे कार्य- जे लघुकथेचे प्रमुख कार्य आणि उद्दिष्ट आहे- त्यांनी करीत रहावे अशी माझी त्यांना सूचना आहे. हे कार्य उत्तमरीतीने ते करतील याचे आश्वासन प्रस्तुत संग्रहाने दिलेले आहेच. त्यांच्या पुढील प्रवासास माझ्या मनःपूर्वक शुभेच्छा.

(के. ज. पुरोहित 'शांताराम')

SRUJAN
...Art at Heart

प्रस्तावना

प्रा. श्री. सावन धर्मपुरीवार यांचा हा कथासंग्रह. या संग्रहाचे शीर्षक इंग्रजी आहे, ते अन्वर्थकच वाटते. कारण, जन्मलेले मूल 'गारबेज'मध्ये फेकण्यामागची मनोवृत्ती ही तशी दिखाऊ उपभोगवादी संस्कृतीतूनच उदयाला येत आहे. अर्धीअधिक तरुणाई त्याने भरकटून दिशाहीन होत आहे. यातल्या एक-दोन कथांवरही याचे सावट पडलेले प्रभावीपणे जाणवते.

हा बहुधा प्रा. धर्मपुरीवार यांचा पहिलाच संग्रह- कथांचे वर्तमानकालीन विषय, कथास्पर्धातून कथांना मिळालेले यश, यातून कथांचा ताजेपणा, तसाच त्यातील कथांचा काळ व परिसर सहजपणे अधोरेखित होतो. १९९९ ते २०१० अशा २१ व्या शतकातील नव्या दशकाची मोहरही या कथांवर ठसठशीत उमटलेली दिसते. हे नवे दशक लेखकाच्या अंतर्गत खदखदणाऱ्या सामाजिक जाणिवेचे दशक आहे. लेखक म्हणून या काळातील कथाकाराने या अस्वस्थ दशकाची दखल एक सजग कलावंत म्हणून घेणे अपरिहार्य होते. रोम जळत होते व नीरो फिडल वाजवत होता, असे कशाचे देणे-घेणे नसलेले कलारूप या काळातील लेखकांच्या जाणिवांतून अर्थातच व्यक्त होत नव्हते. श्री. सदानंद देशमुख, रमेशचंद्र उत्रादकर, डहाके वगैरेसारख्या लेखक कलावंतांच्या धारदार जाणिवेची पार्श्वभूमी या कालातील कथाकारांच्या या आकलनाला होती. त्यातूनच कथाकार या अस्वस्थ दशकाचा वेध घेत होता. या साऱ्याचे परिणाम सावन धर्मपुरीवार यांच्या लेखक म्हणून झालेल्या जडणघडणीला कारणीभूत असावे.

मराठी कथेच्या कलात्मक सूक्ष्मतेला मोठा इतिहास आहे. पाल्हाळिक ऐसपैस कथेला दूर सारून नवकथा अवतरली. त्याबरोबरीने नवकविताही अनुभवातील सूक्ष्मता घेऊन व्यक्त होऊ लागली. नवकथेच्या संदर्भात गंगाधर गाडगीळ, गोखले आदींनी जे कार्य केले ते नवकवितेच्या संदर्भात मर्डेकरांनी केले आणि दोघांनीही परस्परांच्या कलात्मक गरजेला उचलून धरले. श्री. पु. भागवतांनीही त्यावेळी मौज- सत्यकथेची पानं त्यांना मोकळी करून दिली. मराठी नवकथेने केलेले कार्य तसे ऐतिहासिक महत्त्वाचे आहे. या नवकथाकारांनंतर पुढे विद्याधर पुंडलीक, श्री. दा. पानवलकर, जी. ए. कुळकर्णी, विजया राजाध्यक्ष, कमल देसाई, दि. बा. मोकाशी इत्यादींनी त्यात मोलाची भर

टाकली. त्यात जी. एं. च्या रूपक कथांनी एक वेगळे दालन समृद्ध केले. या साऱ्या कथाकारांनी संकेतमुक्त असे लेखन केले. आधीच्या कथाकारांचे दडपण पुढच्यांनी ठेवले नाही. सतत साचे मोडत जाऊन नवेनवे अभिव्यक्त करणारी मराठी कथा हे मराठी कथेचे वैभवपर्वच म्हणायचे. त्यानंतर मराठी कथा क्षीण झाली; किरटी, खुजी होऊ लागली. तिच्यातली टोकाच्या मनोविश्लेषणाने ती एकांगी, कमालीची व्यक्तिवादी होत गेली, असे आरोप तिच्यावर झाले व त्यात काही अंशी तथ्यही होते.

नव्वदीच्या दशकाचा व त्यानंतरचा काळ हा सामाजिक कोलाहलाचा काळ होता. शिक्षणासारखे तीर्थक्षेत्रही या कोलाहलात सापडले. या कोलाहलाचे भेदक दर्शन या काळातल्या कथेने केले. या कोलाहलात सापडलेला माणूस एकटा- एकाकी व्हायला लागला. त्याच्या एकटेपणाचीही अनेक रूपं या कथेने साऱ्या साऱ्या स्पंदनांसह टिपली. या काळातच सामाजिक जाणिवेचे धारदार शस्त्र लेखकांच्या हाती आले. सामाजिक जाणीव, जीवन की कला असा पूर्वीचाच वाद नव्या स्वरूपात पुढे आला. श्री. रा. ग. जाधवांसारख्या जाणकारांनी लेखनकला ही जीवनापासून वेगळी नाही. कला ही जीवनाचाच हिस्सा होऊन प्रकटते व जीवन कलाअंतर्गत ताणच प्रभावीपणे करते हे स्पष्टपणे मांडले. कुठलाही एकांगीवाद मूळ अनुभवालाच बगल देतो व त्याला त्याच्या खऱ्या स्वरूपात प्रकट होऊ देत नाही. कथात्मक साहित्य हे अनुभव देते. तो देणे हेच त्याचे कार्य. भाष्य हे अनुभव म्हणूनच त्या-त्या पात्राच्या, वाचकांच्या सुद्धा मनातच सहजपणे उमटायला हवे. त्याला शब्दांचा धक्का नकोच लागायला. ते वेगळे यायला नको. सर्व चांगल्या कथाकारांनी याची जाणीव ठेवली आहे. संगीत हा माझा विषय आहे. तेव्हा हे संगीताच्या अनुभूतीने जास्त चांगले स्पष्ट करता येईल. एखादा जोड राग जर गायकाला सादर करायचा असेल तर तो जोड वेगळा दिसायला नको. जलधर केदारमध्ये दुर्गा व केदारचे एकमेकात बेमालूम मिसळणे हवे. ते संपूर्ण एकजीव मिश्रणच हवे.

या संग्रहातील कथांना काही वेगळे स्तरही आहेत. स्वतः लेखक इंग्रजीचे प्राध्यापक आहेत. महाविद्यालयीन शिक्षणाशी व तो घेणाऱ्या तरुण विद्यार्थ्यांशी त्यांचा निकटचा सहवास आहे. यातूनही काही चिंतन त्यांच्या कथांतून प्रकट होते. कॉलेजमध्ये वेळोवेळी भरणारे आणि प्राध्यापकांना आवश्यक असणारे वैचारिक सेमिनार यावरही लेखकाच्या अनुभवाचे लक्ष्य

सहजपणे केन्द्रित झाले आहे. या सेमिनारचा वैचारिक दर्जा, त्याने विचारमंथनाला आणि तदनुषंगाने ढवळून निघालेल्या सामाजिक प्रश्नांना मिळणारी चालना, या संबंधीच्या कठोर वास्तवाला सामोरे जाऊन घेतलेला मूळ प्रश्नाचा वेधही अशा काही कथांतून मनोज्ञपणे व्यक्त होतो.

एक वेगळी आणि उत्कट अनुभूती मेजवानी, वेटींग फॉर व्हॅलेन्टाईन, एकोणतीस मार्च अशा काही कथातून प्रतीत होते. त्याची धार विलक्षण असते. मेजवानीमध्ये संपूर्ण गावचा म्हणून कुणाचाच नसलेला तुक्या भिकारी. त्याच्या मृत्यूनंतर त्याच्या मृत शरीराला जे बेवारशीपण येते त्यातून माणसाच्या स्वार्थी अभिलाषेचे, प्रेताच्या टाळूवरीलही लोणी खाणाऱ्या वृत्तीचे मार्मिक दर्शन होते. 'वेटींग फॉर व्हॅलेन्टाईन' या कथेत व्हॅलेन्टाईन कल्चरबरोबरच अज्ञातात दबा धरून बसलेली मृत्यूची चाहूल नायकाला लागते. तेव्हा तो तिचा धीरोदत्त स्वीकार करतो, ही देखील मूळ अनुभवाची एक वेगळीच बाजू म्हणून समोर येते. ती व्हॅलेन्टाईन कल्चरला छेद देऊनच जाते. 'एकोणतीस मार्च' ही कथा या संपूर्ण कथासंग्रहात एकदम उजवी आहे. तिची अभिव्यक्ती थेट उत्कटपणे होते व कुठल्याही भाष्याशिवाय नेमकी मर्मबिंदूवर ही कथा थांबते. आणि आपल्या मनात पुन्हा सुरु होते. वृद्धाश्रमात मुल-सुनेनी टाकून दिलेल्या एका विधवेच्या एकाकीपणाची नातवासंबंधीच्या प्रेमाची ही कथा आपले काळीज कापत जाते. थेट अनुभवालाच भिडण्याची तिची ताकद जाणवते. शारीरिक मृत्यूहूनही भीषण असा माणसावरच्या विश्वासाचा हा मृत्यू आपल्याला अस्वस्थ करतो. कारण या मृत्यूचे प्रत्यक्ष दर्शन इथे नाही. त्याचा केवळ भ्रमच आहे. तो भ्रम साऱ्या अनुभवाला सुंदर करून टाकतो. आणि ही कथा लेखकाच्या कथालेखक म्हणून असलेल्या प्रवासाच्या पहिल्याच टप्प्यावरची कथा आहे हे विशेष. इथे गडकऱ्यांच्या 'राजहंस माझा निजला' या कवितेची आठवण येते. या कवितेतही एका आईच्या भ्रमाने तिच्या मुलाचे मृत्यूचे प्रत्यक्ष दुःख बाजूला केले आहे व तो भ्रम प्रत्यक्ष मृत्यूपेक्षा विदीर्ण करणारा आहे.

सामाजिक जाणिवेच्या प्रभावाचा एक अनाहूत कलाविघातक सूर प्रच्छन्नपणे काही कथांतून ऐकायला येतो. कलात्मक परिणामाला दूर करेल अशी अनावश्यक तुलना मधून-मधून पेरली जाते. तीही भाष्याचे टोक घेऊन. खरं तर त्या भाष्याचीही गरज भासत नाही, अशा अभिव्यक्तीशी कथा येऊन थांबली तरी चालते. 'मोलकरीण', 'हिरवे-निळे जाई-जुईनी गच्च भरलं

'सृजन'ला भेट म्हणजे... ज्ञान आणि मनोरंजन ह्याची हमीच.... भेट द्या....

www.esrujan.com

आकाश' या कथा अशा सामाजिकतेच्या दबावातून उतरल्या आहेत तसे वाटते. त्यामुळे कथानुभवाचा समतोल ढळतो. तेच 'बायोग्राफी' या कथेतली कसेबसे शिक्षण पूर्ण करणाऱ्या रवीची कथा या दडपणाने हरवून जात नाही तर कॉलेजमध्ये घडणाऱ्या साऱ्या बदलांची नोंद तटस्थपणे एक जुना-पुराणा कॉलेजच्या वास्तूइतकाच प्राचीन कडुनिंब घेत असतो, असे सूचकपणे व्यक्त होते. त्यामुळे यातील तुलना अंगावर चालून येत नाही. 'सवारी' ही अशीच वेगळी कथा आहे. सवारी भरून चालविणाऱ्या दैनंदिन गाड्यांचे, त्यांच्या चालकांचे, त्यांच्या परस्पर स्पर्धांचे, त्या साऱ्या परिसराचे तपशील भरत झालेले मनोज्ञ चित्रण सहजसुंदर झाले आहे. शेवटी हे एक अभावाचे जग आहे. पण त्यातही माणसाचा एकीकडे प्रामाणिक चांगलेपणा आणि एकीकडे नाइलाज अशी रस्सीखेच सूक्ष्मपणे जाणवते. अलीकडच्या मराठी कथेत असे चित्रण क्वचितच आढळते.

या संग्रहातील नऊ कथांचा हा असा उल्लेख आहे. या कथा अक्षरवैदर्भी, दैनिक तरुण भारत, लोकमतपासून तो समांतर भाग्य वडोदा, सत्याग्रही विचारधारा, सकाळ, नव अनुष्टुभ अशा विविध दर्जेदार मासिकांतून, दिवाळी अंकांतून प्रसिद्ध झाल्या आहेत. यात ताजेपणाचा गंध आहे. तशा पहिलेपणाच्या तरुण तडफदार खुणाही आहेत. आजकाल दुर्मीळ होत चाललेली उत्कटता याची साक्ष देते. यात मुद्दाम आणलेला सावधपणा नाही. उलट अनाहूत भाष्यांनी एक भाबडेपणाच प्रतीत होतो. कथा हा एक फार धारदार सूक्ष्म संवेदनेचा साहित्यप्रकार आहे. तो अनुभवाच्या सूक्ष्मातिसूक्ष्म प्रकटनावर भर देतो. कवितेपेक्षा कथेची सूक्ष्मता व्यक्त व्हायला अधिक कठीण असते. कारण कथेतील कथा ही गोष्ट या पातळीवर केव्हाही जाऊ शकते व कथेचा सूक्ष्मतोल ढळू शकतो.

या कथांच्या निमित्ताने हे सांगावेसे वाटते हे या कथांचे निःसंशय श्रेय आहे. ही लेखकाची तशी सुरुवातच आहे असे म्हणता येते. प्रत्येक अनुभव आरंभ म्हणूनच जर व्यक्त होत आला तर त्यात एक ताजेपणा जाणवतो. भले तो लेखक कितीही मुरलेला, जुना जाणता का असेना, तो विशिष्ट अनुभव ही तर त्याची पहिलीच वेळ असते, असायला हवी. कारण कथा माणसाच्या असतात. त्याच्या यशापयशाच्या, स्पंदनाच्या असतात. त्याच्या नात्यांच्या असतात. ते सगळे माणसाच्या प्रतिदिनी, प्रतिक्षणी वाहत असलेल्या जगण्याचेच

कंद असतात. ते लेखक स्वतःच्याच कमी-अधिक सामर्थ्याने व्यक्त करून जातो. या अपेक्षेने या कथासंग्रहाच्या निमित्ताने श्री. सावन धर्मपुरीवार यांच्यातील लेखकाला शुभेच्छा देताना सांगावेसे वाटते की, मराठी कथेचा इतिहास, त्याचे मर्म, त्यांची ताकद व मर्यादा, तिचे आजचे स्थान याचे भान व जाण आजचा लेखक म्हणून, कथाकार म्हणून त्यांना हवी. तसा अभ्यासही पुढे जाऊन करता आला तर चांगलेच. पण कुणीतरी पायवा खणलेला आहे व आपण कुणाच्या तरी खांद्यावर उभे आहोत, एवढेही कळून घेता आले तर स्वतःतला लेखक त्यांना अधिक उलगडत जाईल.

- आशा बगे

SRUJAN
...Art at Heart

मनोगत

जगण्यासाठी चाललेला अविरत संघर्ष, सगळीकडे चाललेली प्रचंड स्पर्धा, या सगळ्या रहाटगाड्यात आधुनिकीकरण व जागतिकीकरणाच्या चक्रात अडकलेल्या माणसांना स्वतःचे सत्त्व व स्वत्व जपण्याची उतंतच मिळत नाही. नीती-अनीती, नाती-गोती, भलं-बुरं, पाप-पुण्य या सगळ्या संकल्पना गळून पडतात आणि उरतो फक्त 'व्यवहार'. संस्कृती, प्रकृती आणि विकृती यांना वेगळी करणारी रेषा पुसली जाते. नववास्तववादाचा मोठा परिणाम मानवी समाजजीवनावर झालेला आहे. या अस्वस्थ करणाऱ्या कालभानाला अधोरेखित करण्याचा प्रयत्न प्रस्तुत कथांमधून झालेला आहे. माणूस आणि त्यांच्या भोवतीचे विश्व त्यांच्यातील विरोधी ताण प्रस्तुत कथांचा मूळ गाभा आहे. माणसाचा स्वार्थी स्वभाव, जगण्यासाठी चाललेला आटापिटा, शारीरिक गरजा, वासना आणि विकार यांच्या विरोधाभासातून निर्माण होणाऱ्या शोकात्मिका, मानवी श्रमाला आणि बौद्धिक कष्टाला आत्यंतिक हीन दर्जाचा प्राप्त झालेला यंत्रवतपणा या सर्वातून आकाराला आलेले जीवनवास्तव याचे यथार्थ चित्रण 'बॉर्न इन द गारबेज' कथा संग्रहातील कथांमधून साकारण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न केला आहे. माझ्या या पहिल्या प्रयत्नाला ख्यातनाम कथाकार श्री. के. ज. पुरोहित 'शांताराम' आणि साहित्य अकादमी पुरस्काराच्या मानकरी सौ. आशा बगे यांचे शुभाशीर्वाद लाभले आहेत हे मी माझे अहोभाग्य समजतो.

या कथा पुस्तकरूपात प्रकाशित करण्यासाठी ज्या सर्वांनी मला प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रूपात मदत केली, प्रोत्साहन दिले त्या सर्वांचे आभार मानण्यापेक्षा त्यांच्या ऋणातच राहायला मला आवडेल. प्रस्तुत संग्रहातील कथा आपल्या पसंतीस उतरतील आणि आपल्या अभिरुचीसंपन्नेत भर घालण्यात यशस्वी ठरतील या आशेसह माझा हा पहिला-वहिला कथासंग्रह मी आपल्याला सुपुर्द करतो.

- सावन धर्मपुरीवार

मेजवानी

...Art at Heart

तुक्या तसा रोज यायचा. आपल्या काटकुळ्या शरीराला तेवढ्याच काटकुळ्या काठीचा आधार देत. त्याचं म्हातारं शरीर फाटून पोतेरं झालेल्या कपड्यात कसंबसं कोंबलेलं असायचं. अंगाचा पार सापळा झालेला. सुरकुतलेला चेहरा. जागोजागी फाटून लक्तरलेले, मळलेले, चिंध्या झालेले कपडे, खोबणीत गेलेले गाल, अंगावरच्या मांसाशी स्पर्धा करत वर आलेली हाडं, पाठीला टेकलेलं पोट अशा थाटात हाडाच्या सापळ्याला फाटक्या चिंध्या लपेटून आपल्या

‘सृजन’ला भेट म्हणजे... ज्ञान आणि मनोरंजन ह्याची हमीच.... भेट द्या....

www.esrujan.com

देहमंदिरातील अखेरची फडफड लागलेल्या आत्म्याच्या ज्योतीला उदरनिर्वाहाच्या संघर्षात तेवत ठेवण्याची केविलवाणी धडपड करत तुक्या गावात भीक मागत फिरायचा. आपलं तोंड एखाद्या फाटक्या झोळीप्रमाणे आ-वासून प्रत्येक दारी 'वाढ वं मायऽऽऽ' अशी आर्त हाक मारत दोन घास भाकरीची दरखास्त करायचा. काही दारी त्याच्या हाकेस ओ मिळायची अन् काल-परवाचं शिळं-पाकं त्याच्या झोळीत पडायचं. तर काही जागी त्याला शिव्या आणि अपशब्दांना सामोरे जावे लागे. पण दारोदारी ऐकावे लागणारे अपशब्द, मिळणाऱ्या शिव्या अन् रोजची होणारी उपासमार तर जणू त्याच्या पाचवीलाच पुजली होती.

त्याची हरएक रात्र भाकरीचे स्वप्न पाहण्यात आणि प्रत्येक दिवस ते स्वप्न साकार करण्याच्या प्रयत्नात जायचा. हा तुक्या कोण? कुठला? गावात कसा आला? याची कुणालाही माहिती नव्हती. मागील आठ-दहा वर्षांपासून गावकुसाबाहेरील पिंपळाखालीच त्याची वस्ती होती. आधी काही वर्षे गावातील लोकांच्या वावरा-शिवारातील, घरातील बारीक-सारीक कामे करून तो आपली गुजराण करीत असे, पण वाढत्या वयामुळे आणि थकलेल्या शरीरामुळे नंतर-नंतर ती कामेही त्याच्याकडून होत नसत. उदरनिर्वाहासाठी दारोदार भीक मागून पोट भरण्याचा मार्ग त्याने अवलंबला होता.

आपलं म्हणायला गावात त्याचं कुणीही नव्हतं. नाही म्हणायला पिंपळाखाली गावातील चार-दोन लावारीस कुत्री नेहमी त्याच्या संगतीनं असायची. तुक्याने मागून आणलेल्या अन्नावर त्यांचा डोळा असायचा. तुक्याही एवढा दिलदार की, जे काही त्याच्याजवळ असायचं, त्यातला काही भाग तो कुत्र्यांना टाकून देत असे. रात्री धरणीमाय त्याला आपल्या उबदार कुशीत जागा देई, तर काजव्यांनी चमकणारा पिंपळ त्याच्या अंगावर पांघरूण धरत असे. गेले कित्येक उन्हाळे-पावसाळे त्याने या पिंपळाच्या साक्षीनं अनुभवले होते.

तीन-चारशे घरांचं भुलेवाडी गाव. शहरापासून बरंच लांब. गावाच्या वेशीवरच घनदाट जंगल. मागील काही वर्षांपासून रस्ते आणि दळणवळणाच्या साधनांमुळे गाव शिक्षण आणि विकासाची कास धरू लागलं होतं. गावाला तुक्यापासून तसा कोणताच त्रास नव्हता. अन् त्यालाही गावाची तशी फारशी कटकट नव्हती. गावातील लग्ना-बारशाला लोकांच्या पत्रावळीतील उष्टे गोड-धोड खायला मिळायचे आणि तोच काय त्याचा दिवाळी-दसरा साजरा व्हायचा. कुणालाच त्याच्याकडे लक्ष द्यायला तसा फारसा वेळ नव्हता. अन् तशी गरजही

'सृजन'ला भेट म्हणजे... ज्ञान आणि मनोरंजन ह्याची हमीच.... भेट द्या....

www.esrujan.com

भासत नव्हती. नेहमीचाच उपेक्षित होता तुक्या.

असा हा तुक्या. एका रात्री पिंपळाखाली झोपला तो मध्यान्ह उलटून गेली तरी त्याच्या उठायचा अजून पत्ता नव्हता. हळूहळू ही बातमी ह्या कानापासून त्या कानापर्यंत करत सगळ्या गावभर पसरली. लोक आपली कामे सोडून गावकुसाबाहेरील पिंपळाकडे धाव घेऊ लागले. त्याच्याभोवती गर्दी जमू लागली. तुक्या रोज पिंपळाखाली ज्या जागी झोपायचा तिथंच निपचित पडला होता. जी कुत्री नेहमी त्याच्या मागं-पुढं असायची ती त्याच्या आजूबाजूला बसली होती. मध्येच एखादं कुत्रं उठायचं, तुक्याच्या अवती-भोवती फिरायचं. त्याच्या शरीराजवळ घुटमळायचं. तोंडातून कुई-कुई आवाज करत पुन्हा आपल्या जागी येऊन बसायचं. तुक्याच्या आ-वासलेल्या तोंडाभोवती माश्या घोंघावत होत्या. लगेच तुक्याभोवताली बरेच लोक गोळा झाले होते. लोकांची कुजबुज सुरू होती. नानू शिंपी तुक्याच्या जवळ जात पक्या ठेकेदाराला म्हणाला,

‘अरं, गेला की काय रं तुक्या. काई हालचाल नाय. निसता गपगार पडून हाय.’

‘गेला असंन! त्याचे हात पाय कसे अकडल्यावानी ताठर दिसते.’

पक्या ठेकेदार नानू शिंप्याच्या जवळ सरकत म्हणाला.

‘तोंडबी आ वासून हाये, जसं काय शेवटचा श्वास घेतल्यावर रायते.’
नानू शिंपी.

‘माशा झोंबून न्हायल्या तरीबी काईच हालचाल नाय. ह्या नक्कीच गेला बट्या.’ पक्या ठेकेदार शाश्वती झाल्यासारखं उच्चारला. शांतामावशी त्या दोघांचं बोलणं ऐकून त्यांच्यात येऊन मिसळली अन् तुक्याच्या निश्चल देहाकडे बघत म्हणाली,

‘अरे, पर असा-कसा जाईन. कालच म्हाया घरून चांगला चून-भाकरी घेवूनश्यान गेला. वर म्हणते कसा शांतामावशे उलीसा कांदा देनंवं तोंडी लावाले. चून-भाकरीसंगट बेस लागते कांदा.’

तेवढ्यात गावच्या ग्रामपंचायतीच्या मेंबरीनचा नवरा शामराव रहाटे तिथं आला. तुक्याची बातमी नुकतीच त्याला कुणीतरी दिली होती. हातचं काम सोडून तो तसाच पिंपळाकडे धावत आला. तो येऊन स्थिरावत नाही तर हुरूप आल्यागत रामा न्हावी त्याला म्हणाला,

‘शामराव, व्हय न म्होरं, पाय त जिता हाये का गेला.’

‘सृजन’ला भेट म्हणजे... ज्ञान आणि मनोरंजन ह्याची हमीच.... भेट द्या....

www.esrujan.com

‘मले का म्हणत बे, म्या का डाकदर व्हय जिता-मेला समजाले अन् इलाज कराले,’ शामराव मेंबर वैतागून म्हणाला.

‘अरे तसं न्हाय, पर त्याची नाडी त पाय, छातीले कान लावून पाय, ठोका चालू हाये का न्हाय.’

शांतामावशीच्या या शब्दांसरशी शामराव अन् चार-दोन हवेसे-गवसे पुढे सरसावले अन् तुक्याच्या जवळ गेले. त्यांच्या पुढं येण्यानं तुक्याजवळ बसलेली कुत्री भेदरली आणि दूर पळाली. थोड्या दूर जाऊन उभी राहून तुक्याकडे पाहू लागली. शामरावनं तुक्याची नाडी तपासली. त्याच्यासोबत आलेल्या एकानं तुक्याच्या छातीवर कान धरून पाहिला. निर्विकार मनानं दोघांनी जाहीर केलं.

‘गेला रं तुक्या!’

तुक्याचा आत्मा केव्हाच त्याचे शरीर सोडून देवाच्या दारी ‘दान’ मागण्यास निघून गेला होता. पण कुणाकडूनही साधा सहानुभूतीचा शब्दही ऐकायला मिळाला नाही.

‘आता का कराचं ह्याच्या मुडद्याचं?’ पक्या ठेकेदार म्हणाला.

‘का कराचं म्हणजे? त्याची मयत-माती करा लागनं नं.’ गण्या न्हाव्यानं आपलं मत जाहीर केलं.

‘मयत माती? ह्याची मयत माती करन कोण? ह्या का आपला कोणी सगासोयरा व्हय का नातेवाईक व्हय?’ नानू शिंपी सूर काढत बोलला.

‘पोलीस पाटलाले आणा बोलावून, त्यो पहात बसन’ शांतामावशी म्हणाली.

‘पोलीस पाटील गेला हाये नवापूरले. त्यो काई येत नाही दहा दिवस आता.’ पक्या ठेकेदाराने माहिती पुरवत सांगितलं.

‘अरे, त मंग दहा दिवस येथे मुडदा पडून राहील का? सरपंचाले सांगा कोणी?’

शांतामावशी.

‘अवं, शांतामावशे, गट ग्रामपंचायत हाये आपली. सरपंच रायते नागलवाडीले. निवडून आल्यापासून एक डाव तरी तोंड दावलं का त्यानं आपल्याले त आता येईन धावत. दारू पेऊन पडला असन देसीच्या गुत्त्यावर.’ गण्या न्हावी तावातावानं म्हणाला.

‘अरे, पर कोणाले तरी हे करा लागन नं. आपल्या गावाचा मेंबर असन नं. त्याले बोलवा.’ नानू शिंपी.

‘सृजन’ला भेट म्हणजे... ज्ञान आणि मनोरंजन ह्याची हमीच.... भेट द्या....

www.esrujan.com